

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מכר ספר באמצעות הדואר ואבד

תיק ממונות מס' 2123-עג

(מהד' יב טבת)

נושא הדיון

א' הזמין ספר בהוצאת ספרים ב'. הוסכם ביניהם שהספר יישלח לא' באמצעות הדואר לאחר תשלום בכרטיס אשראי. א' טוען שאמר למוכר שצריך הספר בתוך שבוע, ולכן כדאי שישלח לו ע"י חברת מישלוח, והמוכר הרגיע אותו שבדואר יגיע הספר בתוך שבוע. אלא שכבר עברו מאז למעלה מחודש ימים והספר לא הגיע לא', ולטענתו כעת הוא כבר לא זקוק לספר, והוא תובע דיסקים תמורת הכסף. הוצאת הספרים טוענת שהספר המוזמן אכן נכנס לארגז המיועד למישלוח בדואר, ואם אבד, אבד למקבל, והיא אינה חייבת באחריותו.

פסק דין

הוצאת הספרים חייבת באחריות הספר עד שיגיע לידי הקונה משום שהקונה טרם קנה את הספר, וכשאבד רשאי הקונה לבטל את המקח ולתבוע את כספו בחזרה.

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

השאלות לדיון

- א. תשלום בכרטיס אשראי האם קונה את המטלטלין.
- ב. העביר ספר באמצעות הדואר לקונה, בהסכמתו.
- ג. האם דואר של ישראל זוכה במישלוח עבור המקבל.
- ד. לוקח שאמר למוכר שצריך את המקח בתוך שבוע, ועבר הזמן.
- ה. טען השולח לא ראיתי שהספר עבר לדואר.

תשובה

א. השימוש בכרטיס אשראי כאמצעי תשלום חליפי למזומנים נקבע בחוק (כרטיסי חיוב התשמ"ו 1986). אופן השימוש בו הוא בשעה שהלקוח משלם על הקניה באמצעות כרטיס האשראי, חברת האשראי מעבירה את הכסף לספק הסחורה בהתאם לתנאי הסכם הסליקה בין השניים, ואילו הלקוח מחוייב עפ"י רוב במועד דחוי. צעת עריכת העיסקה יש לרשום את פרטי המוכר שאותו יש לזכות, ואת זיהוי הקונה שאותו יש לחייב, סכום העיסקה והתאריך.

ויש לדון האם התשלום בכרטיס אשראי נחשב לקנין כסף שנפסקה בו הלכה בצ"מ מו צ כר' יוחנן שתקנו חכמים שכסף אינו קונה מטלטלין שמה יאמר לו נשרפו חטיף בעלייה, או שעדיף הוא מקנין כסף כיון שצעת הפעולה נרשמים בו פרטי המוכר והקונה, הסכום והתאריך, ומכיון שעיסקה כזו נקבעה כדיניהם דינו כסיטומתא, שקונה אף במטלטלין (אע"פ שבכסף לחוד י"ם שאינו קונה משום סיטומתא, עיי' בשו"ע סי' רח סעי' ב וצנו"כ, ועיי' מ"ב סי' תמח ס"ק יט ושער הליון ס"ק נא), ונראה שכן הוא עפ"י מה שהובא בפס"ד ירושלים כרך יא עמ' קיא בשם מרן הגר"ש אלישיב ז"ל שעיסקאות - אף בדשלב"ל - עיי' הוראות למחשב, בלי נתינת כסף ובלי כתיבת שטר, ואף את שמו האמיתי אינו מוסר למחשב, אלא כינוי בלבד, כיון שהמסחר בזה נהוג בעולם ודרכי המסחר שלו הם באופן זה של הוראות למחשב, ללא חתימה על שטר כלשהו, נחשב לסיטומתא (ועיי' קובץ תשובות למרן ח"א סי' קלט). ועיי' שו"ת משאת בנימין סי' לו דקנין של דיניהם קונה כמו סיטומתא, וכן מצוהר בשו"ת שצ יעקב או"ח סי' כא (וראה בקובץ "מחקרי משפט" כד התשמ"ח עמ' 295, ותחומין כט עמ' 21).

וכצ' הדיין הגר"מ אייכלר שליט"א הוסיף בזה, וז"ל: דכאן בזמן שאחד מעביר כרטיס אשראי לטובתו, הוא מתחייב מדין קבלן לספק לו את המוצר, וכמו שציאר הרב אצ"ד דמדין סיטומתא הוי קנין התחייבות לספק, לא קנין ממש רק קנין התחייבות, וזה הוי קבלן. ע"כ.

ועיי' פס"ד ירושלים כרך ח עמ' עו מהדיין הגר"ש קרליבך שליט"א שלפי הריטב"א צ"מ עג ב חייב המוכר באמצעות כרטיס אשראי גם מדין ערב, עיי"ש.

אמנם נראה שמאחר שלפי החוק אם הקונה לא קבל את המוצר שקנה ראוי לבטל את החיוב שלו (בתוך פרק זמן מסויים) בכרטיס האשראי והכסף מוחזר לו, משמעות הדבר שהתשלום מותנה בקבלת המוצר, והאחריות על קבלת המוצר חלה על המוכר, אם כן, גם אם קנה הלוקח את הספר ששלח לו המוכר בקנין סיטומתא, אחריות המוכר בתוקפה עד שיגיע המוצר לידי הקונה.

ב. כתב בערוך השלחן סי' קכא סעי' ב שאם שלח הלואה את פרעון ההלואה בדואר למלוה, בהסכמתו, נפטר בכך מההלואה אע"פ שאבד בדואר, כיון שזהו דרך התגרים וכל העולם עושין כן (ועיי' סה"ז "אהבת

קדומים" עמי תט מכתב מרזי משה יחזקאל בלומצרג מאשמינא לכבוד בעל הפרי יחק שנלטער על ששלח לו פרעון ההלוואה בדואר ולא קבלו). ויש לדון אם היה צמוכר ששלח בדואר ללוקח את המקח בהסכמתו ואבד בדואר, האם נפטר מאחריותו על המקח כיון שזהו דרך התגרים, או שזה דין מיוחד בפרעון מלוה שגם זה נחשב פרעון, עיי' נ"י צ"מ נח צ לגבי שואל, וכסף הקדשים סי' קכא, אבל במקח, עדיין אחריות המוכר על המקח.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קד כתב שאפילו אם אמר למוכר לשלוח לו בדואר ושלח לו, לא נקנה בזה לקונה, אלא רק שיש לו מחוייבות לקנות. ובשו"ת ערוגות הבשם או"ח סי' קיד, ושו"ת פני מצין או"ח סי' קא, כתבו שאם שלח לו לפי הוראתו יש בזה משום קנין סיטומתא, ודחה דבריהם בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' כ שאין בזה קנין סיטומתא. ועיי' שו"ת בית שלמה ח"ב או"ח סי' פ ואילך לענין חמץ ששלח המוכר לקונה לפני פסח והגיע לדואר עבור הקונה בפסח, ושו"ת שערי יושר ח"ב חו"מ סי' יג, ושו"ת נטע שורק או"ח סי' לה.

ג. כתב בנתה"מ סי' קפב ס"ק צ דמה שפסק בשו"ע ששלוחו של אדם כמותו וכל מעשיו קיימין, זהו דוקא עיי' מי שהוא בר שליחות, אבל עיי' עכו"ם וחש"ו שאינן בתורת שליחות, אין המקח קיים נגד המשלח בין שהוא מוכר בין שהוא לוקח כמבואר בס"י קפח וכו', וכן צמוכר שאמר לשליח קטן לא מכור והמשיך, לאו כלום הוא וכו' דהשליח מעשה קוף בעלמא עבד וכו'. ע"כ.

מבואר שאם אמר המוכר לשליח ישראל "לא מכור והמשיך", מועילה משיכת השליח להקנות החפץ לקונה במשיכתו.

וביארורו הוא עפ"י מה שנינו בצ"מ נח צ: השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד עצדו ביד שלוחו וכו' או שא"ל המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עצדי ביד שלוחי וכו' וא"ל השואל שלח ושלחה ומתה חייב. ובגמ' שם טו א: רב אמר אפילו תימא בעבד כנעני וכו', באמר לה הכישה במקל והיא תבוא. ובשמ"ק שם בשם הראב"ד כתב: עוד לריך אני לדבר על זו המשנה כי היא לריכה לפנים. כי כשאמר לו שלחה לי ביד בןך או ביד עצדך או ביד שלוחך והמשאיל אמר לבנו או לשלוחו תוליד זו הפרה לפלוני, האיך נעשו שלוחיו של שואל והלא השואל לא דבר עמהם והמשאיל הוא שמנוה עליהם להוליכה אללו, והלא הם שלוחיו של משאיל ולא של שואל? וע"כ אני אומר כי הוא עיי' זכוי שיאמר להם המשאיל זכו בפרה זו לפלוני לשאלה כי כן ראה שתזכו לו, והם כיון שקבלו אותה לשום זכוי כבר נעשו שלוחי השואל וידם כידו הואיל ומדעתו היו, ואע"פ שיש לו בזה הזכוי ענין לך חובה להתחייב באונסיה ובמזונותיה מיד, לפי שחזין לו לאדם שלא בפניו מדעתו. ע"כ. והיינו, דכשעושה המקנה שליח מדעתו של הקונה ואומר לו זכה עבור הקונה, נעשה השליח כשליחו של הקונה לזכות עבורו את המישלוח.

ויש לדון לפי"ז צמוכר שמסר לאיש הדואר מישלוח ספר לא', האם נחשב הדבר כמינוי שליח למשוך החפץ כדי שיקנה אותו הנמען, וכאילו אמר לו "לא מכור והמשיך", וא"כ כבר קנאו הקונה במשיכת איש הדואר

ואחריות המישלוח על הקונה, או שנאמר שמכיון שלא פירש לו שימשוך המישלוח לקונה, אין נטילת איש הדואר נחשבת למעשה קנין עבור הקונה. ויותר מכך מפורש בקונטרס השליחות להגרש"ש סוף סי' יז דאם לא ידע השליח לאיזה דבר נשלח ודאי לא מהני, ומטעם זכיה ודאי לא שייך היכא שלא ידע ולא נתכוין לזכות עבורו. ועיי' מ"ב סי' סט ס"ק ה שזכוי לריך לפרט שמו של הזוכה בהדיא. ועוד נראה שכיון שמנהג הדואר הוא להחזיר בחזרה לשולח אם הנמען לא נמלא בכתובת שעל המישלוח, זו הוכחה שעדיין המישלוח קשור עם השולח, ועיי' אגרות משה או"ח ח"א סי' קמו כעיי"ז לענין חמץ. ובעלם הנידון, עיי' בשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' רסד שתלה הדבר במחלוקת הראשונים והאחרונים אם חכמים הפקיעו קנין כסף לגמרי או רק מחיוב אחריות של שריפה, עיי"ש וצספר "אבן שהם" לסי' קכא אות ו.

ד. כתב הט"ז יו"ד סי' רלו ס"ק יג: מי שעושה מקח עם חבירו שיעמיד לו סחורה פלונית ליריד שאז זמן מכירתה, ולא צתר הכי, ואירעו אונס להמקבל שלא יוכל להעמידה לאותו זמן אלא אחר זמן, פשיטא דפטור אח"כ מלקבלה, כהי דאונס מהני למקבל בענין שאם קבל עליו לתת איזה קנס אם לא יעמידה לאותו הזמן כיון שהוא אנוס אדעתא דהכי לא חייב עלמו, מ"מ זה העושה מקח גם כן לא התקשר אלא אם יבוא לאותו זמן כיון שהזמן גורם זה והוא עיקר צו. ע"כ. אמנם צנקודות הכסף יו"ד שס, ובש"ך סי' כא ס"ק ג חולקים על הט"ז בזה. ועיי' נתי"מ סי' נה ס"ק ג ומשפט שלום סי' ר סעי' ז ודצרי מלכאל ח"ד סי' קלט. וכיון שנחלקו בזה הפוסקים הממע"ה.

ה. במשנה צ"ק קיח א: האומר לחבירו גזלתיך הלויתני הפקדת אללי, ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך, חייב לשלם אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך אם הלויתני אם הפקדת אללי, פטור מלשלם. וכן פסק בשו"ע סי' עה סעי' י ורמ"א בשו"ע סי' שסה סעי' ב. וביאר ברשימות שיעורים שצועות מא א דאיני יודע אם פרעתיך חייב או משום חזקת חיוב או משום דמשאיל"מ (לפי הראצ"ד בשאלה ופקדון פ"ה ה"ו), ונפ"מ כשלא הו"ל למידע, עיי"ש.

ובנידון דידן מודה ההולאת ספרים צ' שקבלה את הוראת החיוב של א' עבור הספר, והיא הניחה את הספר בארגז המיועד למישלוחים, אך אינה טוענת בצרי שהספר אכן נלקח למישלוח בדואר, ויתכן שאבד עוד לפני המישלוח, אם כך זו טענת איני יודע אם פרעתיך שחייב לשלם.